16 czerwca 2018

Historia

Tereny, na których położona jest gmina Adamów, były we wczesnym średniowieczu gęsto zalesione, co w znacznym stopniu hamowało rozwój osadnictwa. Największe nasilenie lokacji na tym terenie miało miejsce w pierwszej połowie XVI wieku. W tym czasie z ziemi radomskiej przybyli tu Rusieccy herbu Rawicz i w 1539 roku na podstawie przywileju lokacyjnego od króla Zygmunta Starego założyli miasto Jadaromin, którego nazwę utworzono z połączenia imion Jadama (Adama) i Hieronima Rusieckich. Oryginał przywileju lokacyjnego nie zachował się. Jego tekst jest znany z zapisu w Metryce Koronnej. W narracji dokumentu stwierdza się, że król dowiedziawszy się „o wyjątkowej wierności i zasługach" braci Adama i Hieronima Rusieckich, jakie ci oddawali i oddają Rzeczypospolitej, chcąc je nagrodzić, pozwala im na założenie i zbudowanie na „surowym i nowym korzeniu miasta nazwanego Jadaromin". Później niezwykłą formę Jadaromin przekształcono na Jadamów (ok. 1543 r.), a następnie na Adamów (ok. 1617 r.). Miasto miało rządzić się według prawa niemieckiego (magdeburskiego) i stanowić odrębny, wyłączony spod jurysdykcji urzędników królewskich i prawa ziemskiego, okręg sądowy. Władza sądowa i administracyjna w mieście spoczywała więc w rękach wójta, który wykonywał ją wraz z przysięgłymi ławnikami. Dla wzrostu znaczenia i dobrobytu miasta król dał „zezwolenie na odbywanie w tymże mieście trzech jarmarków rocznie", przypadających na święta św. Jana Chrzciciela, św. Bartłomieja Apostoła i św. Jadwigi oraz targów tygodniowych w każdy poniedziałek. Przywilej lokacyjny zawierał ponadto nieczęste wówczas zezwolenie na tzw. wolnicę, czyli swobodny przywóz do miasta mięsa i sprzedawania go podczas jarmarków rocznych i cotygodniowych targów, na stołach przygotowanych do bicia i sprzedaży. Po uzyskaniu przywileju lokacyjnego bracia Rusieccy przystąpili do budowy miasta. Wybrano pod nie wyniosłość terenową pomiędzy gruntami wsi Wojcieszków, Serokomla, Konorzatka, Wola Gułowska i Gułów na lewym brzegu rzeki Grabówki. Niedługo po 1539 r. zmarł Adam Rusiecki. Jedynym dziedzicem dóbr adamowskich pozostał Hieronim. W 1545 r. wystąpił on do arcybiskupa gnieźnieńskiego i biskupa krakowskiego Piotra Gamrata z prośbą o erygowanie w Adamowie parafii. Zatwierdzenie erekcji nastąpiło w Krakowie 26 sierpnia 1545 r. Nowa parafia objęła swoim zasięgiem wszystkie wsie stanowiące własność Hieronima Rusieckiego (Dębowska Wola, Ruszcza, Turzystwo, Czarna czyli Gułowska Wola, Konorzatka, Gułów, Dębowica), a należące wcześniej do parafii w Wojcieszkowie oraz z parafii Drążgów – wsie Lipiny i Wola Sobieska. W tym czasie powstaje również pierwszy drewniany kościół ufundowany przez Hieronima Rusieckiego. Wraz z otrzymaniem praw miejskich Adamów otrzymał herb przedstawiający niedźwiedzia stojącego na czterech łapach, zwróconego w prawą stronę, który stanowił część herbu Rawicz, jakim pieczętował się ród Rusieckich. Po Rusieckich w XVIII i XIX wieku tereny obecnej gminy Adamów należały wraz z miastem do rodu Krasińskich, a następnie drogą spadku przeszły w posiadanie książąt Czartoryskich. W 1796 r. staraniem biskupa Adama Krasińskiego rozpoczęto budowę nowego, murowanego kościoła. Na skutek zamieszek wojennych budowę przerwano i ukończono dopiero w 1858 r. przy pomocy finansowej właściciela dóbr adamowskich – Ludwika Krasińskiego. Konsekracja świątyni p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego miała miejsce w 1860 r. W latach 1864-1868 przeprowadzono akcje uwłaszczeniową, obejmującą również mieszczan, którzy zostali uwolnieni od powinności wobec dotychczasowego właściciela – hrabiego Ludwika Krasińskiego. W 1869 r. ukaz carski pozbawił Adamów praw miejskich. Decyzja Komitetu Urządzającego w Królestwie Polskim zmieniła Adamów w osadę i włączyła do gminy wiejskiej Gułów. W ciągu półwiecza rozdzielającego rok 1864 i 1918 dokonały się w Adamowie ważne przeobrażenia. Znacznie wzrosła liczba mieszkańców Adamowa a tym samym postępowało zróżnicowanie wyznaniowe i narodowościowe. Oprócz Polaków tereny gminy zamieszkiwali wówczas Żydzi, Rosjanie, Niemcy i Serbowie. Bardzo liczną częścią społeczności Adamowa stanowiła wspólnota żydowska. Pierwsza wzmianka o Żydach w Adamowie pochodzi z 1827 r., było ich wtedy 108, co stanowiło 18,4% całej ludności. Początkowo podlegali gminie w Kocku, zaś w drugiej połowie XIX w. utworzyli własną gminę. W roku 1890 w Adamowie

mieszkało 989 Polaków (katolików), 283 Żydów i 5 Rosjan (prawosławnych), w osiemnaście lat później 1073 Polaków, 647 Żydów, 14 Rosjan, 6 Niemców i 21 Serbów. W 1921 r. w Adamowie zamieszkiwało 664 Żydów, co stanowiło 34,3% całej ludności. Wówczas w Adamowie mieściła się synagoga i kirkut. Ta wielonarodowa społeczność przetrwała aż do II wojny światowej. W październiku 1942 roku ludność żydowska została przesiedlona do getta w Łukowie, a później do obozu w Treblince. Front I wojny światowej przetoczył się przez Adamów między 10 a 15 sierpnia 1915 r. Po ustąpieniu wojsk rosyjskich, wkroczyły oddziały austriackie, a po nich niemieckie. Jesienią 1915 r. gmina znalazła się pod okupacją niemiecką, w granicach Generalnego Gubernatorstwa Warszawskiego. W listopadzie 1918 r. kończy się okupacja niemiecka i rozpoczyna okres niepodległości. Wybuch II wojny światowej a szczególnie ostatnie walki wojny obronnej 1939 r. mocno dotykają ziemie adamowskie. Szczególnie ostry bój, prowadzony przez Samodzielną Grupę Operacyjną „Polesie” dowodzoną przez gen. Franciszka Kleeberga toczy się o Wolę Gułowską. W miejscowości Kalinowy Dół swój szlak bojowy kończy Pułk 3 Strzelców Konnych im. Hetmana Polnego Koronnego Stefana Czarnieckiego.